

УДК 373.2.091

DOI: 10.31499/2307-4906.3.2021.241759

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ОРГАНІЗАЦІЇ МЕТОДИЧНОЇ РОБОТИ В ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Скрипник Неля, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної освіти, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини.

ORCID: 0000-0002-1264-3527

E-mail: n.i.skrypnyk@udpu.edu.ua

Значна кількість нових типів і видів закладів освіти, варіативність програмно-методичного забезпечення, особливості освітніх запитів суспільства і батьків вихованців висуває потребу педагогів у методичній допомозі досвідчених і компетентних спеціалістів, зокрема вихователя-методиста. З огляду на це, метою дослідження було здійснити психолого-педагогічний аналіз теоретичних аспектів організації методичної роботи в закладах освіти. У статті розкрито завдання вихователя-методиста та умови ефективної методичної роботи, які необхідні для якісної професійної та творчої самореалізації кожного педагога в умовах модернізації дошкільної освіти.

Ключові слова: методична робота; дошкільна освіта; професійна компетентність; умови; завдання; інновації; реформи; вихователь-методист; самореалізація.

MODERN TRENDS OF ORGANIZING METHODOLOGICAL WORK IN PRESCHOOL EDUCATIONAL INSTITUTIONS

Skrypnyk Nelia, PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Preschool Education, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University.

ORCID: 0000-0002-1264-3527

E-mail: n.i.skrypnyk@udpu.edu.ua

The article investigates theoretical frameworks of the organization of methodological work in educational institutions under the conditions of reformation and modernization of the Ukrainian education system.

The author discusses how, a great deal of educational institutions, peculiarities of parents' requests, and interaction with the social environment cause the need for teachers in the methodological assistance of experienced and competent professionals, in particular, the educator-methodologist. The necessity to re-orient methodological work to meet the modern needs of the education sector and requirements of the society is determined. The goal of the current work is to conduct a psychological and pedagogical analysis of theoretical approaches to understanding the content of methodological work, in preschool educational institutions, under the conditions of challenges and changes of the twenty-first century. The tasks of an educator-methodologist and conditions, which should be created in an educational institution in order to motivate teachers to develop their personality and creativity are illustrated by the author. Different aspects of organization of methodological work are introduced and analysed in the article. Generalization of the theoretical and practical studies on the problem enabled us to conclude that the methodological work in educational institutions is a unifying, managerial systemic activity of the educator-methodologist, which must meet the modern needs of the society. This systematic activity is composed of the following components: tasks, principles, approaches, forms and methods of work, means of influencing the subjects of the educational process. Thus, the article

contextualizes the tasks and conditions of effective methodological work with the teaching staff, considering innovations in preschool education.

The conducted study is not completed, and it is planned to study and develop specific functions, forms, methods and technologies of the educator-methodologist work in a modern preschool institution.

Keywords: *methodological work; preschool education; professional competence; conditions; tasks; innovations; reforms; teacher-methodologist; self-fulfilment.*

В умовах реформування освіти в Україні виникла потреба зміни підходів і до організації науково-методичного супроводу професійної діяльності педагога, забезпечення оптимальних умов для його професійного й особистісного розвитку. Адже освітня галузь є віддзеркаленням суспільних процесів, які спонукають до модернізації та впровадження різних інновацій у систему освіти та її складові.

Очевидно, що рішення цих завдань ускладнюється умовами, в яких протікає освітній процес. Зокрема, типом і видом освітнього закладу, варіативністю програмно-методичного забезпечення, особливостями освітніх запитів батьків, які користуються послугами цього закладу, діяльністю фахівців і педагогів додаткової освіти, взаємодією із соціальним оточенням [4]. Тому фахівці освітньої діяльності об'єктивно відчують труднощі, що виникають у них при розв'язанні професійних завдань, і потребують отримання компетентної методичної допомоги та підтримки з боку більш досвідчених й обізнаних фахівців, одним із яких є вихователь-методист закладу.

У багатьох сучасних законах і положеннях акцентується на нових принципових позиціях до освіти: умотивований, творчий педагог, який постійно розвивається професійно; особистісно зорієнтований підхід до освітнього процесу, де дитина є його центром; водночас децентралізація ефективного управління, що надає закладу реальну автономію; справедливий розподіл громадських і держаних коштів, який забезпечує рівний доступ усіх дітей до якісної освіти; інноваційне освітнє середовище, яке забезпечить необхідні умови, засоби й технології для всіх учасників освітнього процесу [1; 2; 3; 8].

Ці тенденції в освіті виводять на новий, якісний щабель методичну роботу в закладах, з необхідністю її корекції та переорієнтації на забезпечення сучасних потреб і вимог суспільства. Завдання методичної роботи постають у контексті Закону України «Про освіту» [3], а якщо говорити конкретно про дошкільну освіту, то згідно з її концептуальними документами – Законом України «Про дошкільну освіту» [2] та Базовим компонентом дошкільної освіти [1]. Зрозуміло, що науково-методична робота впливає на якісні характеристики освітнього процесу в закладах. Це зумовлює потребу формування нових підходів до методичного супроводу праці педагогічних працівників, розвитку їхнього освітнього потенціалу, визначення змісту та застосування оптимальних форм і методів організації й удосконалення професійності педагогів, з метою досягнення оптимального результату у використанні сучасних технологічних шляхів формування успішного освітнього середовища.

Аналіз нормативних документів виявив ще одну актуальну ідею, що головним у науково-методичній роботі закладу освіти є формування готовності педагогічних працівників до професійної діяльності шляхом самоосвіти, самоорганізації, саморозвитку актуальних професійних компетенцій під професійним супроводом вихователя-методиста.

У педагогічній науці досліджувалися різні аспекти організації методичної

діяльності в системі освіти. Зокрема, історичний досвід вдосконалення методичної роботи відображений у працях М. Виговського, М. Черпінського, М. Дарманського, О. Капченко, Є. Голанта, Н. Кравцова, П. Лебедева, К. Ушинського тощо. Вивченню закордонного досвіду організації методичної роботи присвячені публікації Л. Пуховської, Т. Кошманової, М. Лещенко, А. Глазунової, М. Кларіна, Н. Лізунової, А. Новікової, Г. Федотової та інших.

Вітчизняні науковці досліджували різні аспекти формування фахової компетентності педагога та створення для цього ефективної методичної служби, її структури та змісту (О. Пехова, І. Зязун, Н. Протасова, Л. Набока, В. Кремень, В. Олійник, Є. Чернишова, Л. Даниленко, Г. Дмитренко, В. Маслов, К. Старченко, Г. Литвиненко, В. Семиченко, Т. Кочарян, Н. Ничкало тощо). Низка дослідників розкрили шляхи ефективної організації управлінської діяльності адміністрації закладів дошкільної освіти (В. Андрєєва, Л. Артемова, А. Бондаренко, Г. Васильєва, Т. Колодяжна, К. Крутій, Л. Москвіна та інші).

Вітчизняні та закордонні дослідження були присвячені також проблемам розвитку і формування методичної компетентності (В. Дивак, Т. Гущина, О. Добош та інші), розроблено структурні моделі методичної компетентності (О. Бігіч, Н. Гавриш, Т. Гущина, О. Зубков, О. Лебедева, Т. Пономаренко та інші), визначено теоретичні основи та зміст методичної роботи (К. Бєлая, К. Крутій, Л. Поздняк, В. Саюк [9] та інші). Проаналізовано ефективність практичного досвіду організації методичної служби у закладах дошкільної освіти (Г. Васильєва, Г. Григоренко, О. Лінник, Н. Савінова, Л. Швайка [16] та ін.). У дослідженнях означених вище авторів характеризується професійна діяльність вихователя-методиста та роль методичної служби в освітньому процесі.

Аналіз досліджень показав, що вітчизняні науковці вбачали організацію методичної служби в освітніх закладах як системний процес із сукупністю певних необхідних компонентів: цілей, принципів, методів і суб'єктів діяльності. Зокрема, такі, як Ю. Васильєв, В. Зверєва, Г. Лазарєв, С. Лебедева, В. Новіцька [6], М. Поташнік, В. Саюк [9], В. Сластьонін, П. Третьяков [13], С. Езопова, Т. Шамова, Р. Шаповал [15], Л. Швайка [16] та ін. Крім того, у цих дослідженнях визначаються специфічні підходи до організації методичної роботи (науковий, послідовний, гуманістичний, особистісно орієнтований, системний, функціональний, змістовний та ін.), спрямовані насамперед на реалізацію спільних пріоритетних завдань діяльності закладу і меншою мірою спрямовані на надання професійної допомоги та підтримки конкретним педагогам дитячого садка [5; 7; 14]. Поява нині компетентнісного підходу дозволяє розглядати діяльність вихователя-методиста як процес вирішення педагогічних завдань, спрямованих на надання допомоги конкретному вихователю чи іншому педагогічному фахівцю [6; 10; 15]. Цей підхід має принципово нову логіку розв'язання завдань і проблем, що виникають у педагогічній практиці, з урахуванням його професійного досвіду та особистісних потреб.

Отже, узагальнення теоретичних і практичних досліджень переконало нас, що методична робота у закладах освіти – це системна діяльність вихователя-методиста, яка складається з таких компонентів: цілі, принципи, підходи, форми та методи роботи, засоби впливу на суб'єктів освітнього процесу. Крім того, цей фахівець має виконувати об'єднувальну управлінську функцію і відповідати сучасним запитам суспільства.

Однак у цих працях не зазначено сучасні вимоги та тенденції реформування освіти, які необхідно врахувати вихователю-методисту у своїй роботі. Зокрема, вихователь-методист має забезпечувати формування інформаційно-комунікаційної компетентності педагогів [1], інноваційність, експериментальність, децентралізацію процесу та ін. Разом з тим, на думку С. Мітіна, В. Новіцької, П. Третьякова, саме методичний супровід педагогічного процесу може бути найбільш ефективним способом зміни професійної компетентності педагога в умовах реформації освіти [13, с. 6]. Авжеж, цю функцію має виконувати вихователь-методист. Такий спеціаліст має бути не просто ще одною управлінською одиницею закладу, а багатофункціональним умотивованим менеджером, професійним наставником, тьютором тощо, який володіє навичками прогностичного бачення і прогресивного мислення [19, с. 75]. Роль методиста в педагогічному колективі влучно описав В. Слодков: «Суспільство в одній особі має справу з унікальним спеціалістом. Він одночасно виступає в декількох ролях: збирає “кванти” інформації, збагачуючи соціальний інститут освіти... Виконує роль ученого систематика-аналітика. Є вчителем учителів» [11, с. 3].

Зазначене вище окреслило мету статті – здійснити психолого-педагогічний аналіз теоретичних підходів до розуміння змісту методичної роботи в закладах дошкільної освіти в умовах сучасних викликів і змін, а також виокремити завдання вихователя-методиста та умови, які він має створити в закладі освіти для професійної і творчої самореалізації кожного педагога.

Раніше нами уже було сформульовано ключове визначення методичної роботи в закладі дошкільної освіти, яка полягає в організації системного освітнього і науково-пошукового процесу як сукупності цілей, принципів, форм і методів, націлених на підвищення кваліфікації педагогів, розвитку їхнього творчого потенціалу, професійної компетентності з метою реалізації пріоритетних завдань діяльності освітнього закладу [19, с. 82].

Під час теоретичної розвідки було досліджено і розкрито основні компоненти методичного супроводу педагогів: мету, принципи, підходи, способи організації та суб'єкти діяльності. Було встановлено, що єдність і взаємозв'язок усіх компонентів системи методичної роботи в закладах освіти веде до підвищення системності цієї діяльності, а значить і до росту її ефективності. Ігнорування будь-якого із компонентів чи порушення зв'язку між ними, відхилення від головної мети приведе до зниження якості освітнього процесу, втрати її ефективності, перевантаженню педагогів, негативним результатам їхньої самоосвіти та зниження професійної майстерності. Адже методична робота організовується і здійснюється з огляду на зміни та перспективи в освіті, тенденції в педагогіці та методиці.

Ці концептуальні компоненти необхідно доповнити основними завданнями, які повинна виконувати сучасна методична служба в закладі освіти, яка має супроводжувати педагога від початку і до кінця його професійної діяльності. Виходячи з окреслених цілей у Положенні про методичний кабінет (2018 р.) [8], нами були визначені такі ключові завдання методичної роботи в закладі дошкільної освіти:

1. Створення сучасного інноваційного середовища, спрямованого на удосконалення професійної майстерності, психолого-педагогічної компетентності педагогічних працівників, підвищення їхньої кваліфікації, активізацію творчого потенціалу та збагачення досвіду.

2. Забезпечення навчально-методичних умов для організації якісного освітнього процесу і життєдіяльності вихованців у сучасному розвивальному просторі.

3. Виявлення і сприяння вивченню, узагальненню, впровадженню та розповсюдженню перспективного педагогічного досвіду в колективі закладу дошкільної освіти і за його межами.

4. Впровадження в практику роботи закладу дошкільної освіти нових концептуальних підходів до освітнього процесу, навчальних програм, інноваційних технологій і методики розвитку, виховання та навчання дітей.

5. Здійснення внутрішнього моніторингу якості освіти з метою виявлення та відстеження тенденцій у розвитку якості освіти в закладі, встановлення відповідності фактичних результатів освітньої діяльності в межах державних вимог до змісту та рівня її обсягу (на основі Базового компонента дошкільної освіти) її заявленим цілям, а також оцінювання ступеня, напряму і причин відхилень від цілей.

6. Інформаційне забезпечення педагогів щодо нормативних документів і положень у галузі дошкільної освіти, різних видів навчально-методичної літератури з дошкільної освіти та періодичних фахових видань, надання практичної допомоги у їхньому використанні.

7. Надання наукової, теоретичної та практичної допомоги молодим спеціалістам та педагогічним працівникам в період адаптації, підготовки їх до атестації та перепідготовки [19, с. 83].

На думку дослідниці Л. Сущенко, цілеспрямоване й ефективне вирішення завдань щодо успішного становлення й удосконалення особистості педагога стає можливим лише за умови опанування ними знань і навичок педагогічної діяльності, набуття досвіду впровадження інновацій, забезпечення мотивації до системного професійного самовдосконалення [12, с. 131–136]. Ми погоджуємось із думкою авторки й вважаємо, що завдання вихователя-методиста – знайти доступні й водночас ефективні методи підвищення педагогічної майстерності, які спонукатимуть вихователів підвищувати свій фаховий рівень без спонукання «зверху», сприятимуть збагаченню їхнього педагогічного досвіду, формуватимуть у них навички самостійного аналізу власної професійної компетентності. У зв'язку з чим, діяльність вихователя-методиста насамперед повинна бути спрямована на створення умов, що забезпечать реалізацію маршруту індивідуальної педагогічної діяльності вихователя, враховуючи при цьому можливості, потреби, інтереси педагога, його унікальність, а також рівень його професійної компетентності.

Тому наступним кроком нашого дослідження було визначити ці умови. Для цього були проаналізовані досить слушні ідеї дослідників Л. Швайки та О. Шевчишеної [16; 17]. Визначені ними умови, які сприятимуть, на їхню думку, успішній творчій та професійній самореалізації педагога, були нами скореговані та доповнені з огляду на завдання методичної служби в умовах змін та реформ у дошкільній освіті. А тому ми вважаємо, що для ефективної та успішної організаційно-методичної та науково-методичної діяльності в закладах дошкільної освіти необхідно створення таких умов:

- цілісності структурних формувань методичної роботи;
- диференціації у виборі форм і методів методичної роботи;
- індивідуалізація, конкретність, чіткість управлінських дій;
- ефективне використання інформаційних, фінансових і людських ресурсів;

- забезпечення проблемно-діагностичного підходу в методичній роботі (виявлення проблеми, з'ясування причин виникнення, визначення шляхів подолання);
- забезпечення високопрофесійного рівня організації та управління безперервним процесом впливу на якість і результативність кожного педагога, групи або колективу загалом для найкращих результатів у досягненні поставленої мети;
- узгоджене та цілісне планування з врахуванням запитів і потреб педагогічного колективу та кожного педагога окремо;
- забезпечення психологічної підтримки педагогів під час адаптації до умов роботи та в реалізації свого творчого потенціалу;
- використання ефективного стимулювання педагогів (словесне, письмове, фінансове тощо);
- впровадження особистісно зорієнтованого проектування з використанням різноманітних інноваційних технологій і методик;
- поєднання традиційних і сучасних підходів до взаємодії з педагогами: системного та синергетичного підходів, діяльнісного, ергономічного (врахування допустимих фізичних, нервових та психічних навантажень на людину під час праці), ситуаційний, особистісний та ін.;
- реалізації постійної педагогічної підтримки та наставництва;
- створення в закладі середовища творчості та креативності.

Отже, щоб забезпечити успішну реалізацію завдань методичної служби закладу освіти, вихователю-методисту потрібно удосконалювати та осучаснювати свою роботу з педагогічним колективом. Нині важливим є використання нестандартних методів та форм методичної роботи, які сприятимуть збагаченню інтересів, ділових і професійних потреб педагогічних кадрів, удосконаленню знань педагогів, створенню єдності поглядів, вимог і дій педколективу з важливих спроектованих педагогічних ситуацій, виробленню позицій з різних проблем сучасності.

Презентований матеріал – це спроба визначити деякі концептуальні засади системи методичної роботи в закладах дошкільної освіти та оптимальні умови її успішної реалізації.

Проведене дослідження не є завершеним. У перспективі планується дослідження необхідних професійних характеристик вихователя-методиста, розробка специфічних функцій, форм, методів і технологій його роботи з педагогічним колективом у сучасному закладі дошкільної освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базовий компонент дошкільної освіти: Державний стандарт дошкільної освіти (нова редакція): затв. наказом М-ва освіти і науки України від 12.01.2021 № 33. URL: <https://pedpresa.com.ua/205021-bazovuj-komponent-doshkilnoyi-osvity.html>.
2. Про дошкільну освіту: Закон України від 11.07.2001 № 2628-III, із змінами. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14>.
3. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
4. Керівництво дошкільним навчальним закладом: Інформативно методичні матеріали на допомогу керівникові дошкільного навчального закладу. Тернопіль: Мандрівець, 2006. 168 с.
5. Коломинський Н. Л. Психологія менеджменту в освіті (соціально-психологічний аспект): монографія. Київ: МАУП, 2000. 286 с.
6. Новицкая В. Методическое сопровождение воспитателя в условиях современного дошкольного

- образовательного учреждения: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07. Москва: РГБ, 2007. 260 с.
7. Пуцов В. І., Крисюк С. В., Воловиченко А. І. Організаційно-педагогічні основи методичної роботи. Київ: УПКСКО, 1995. 180 с.
 8. Положення про методичний кабінет дошкільного навчального закладу: затв. наказом МОН від 16.04.2018 р. № 372. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/doshkilna/nastupnist/nakaz.pdf>
 9. Саюк В. І. Теоретичні основи методичної роботи та педагогічного дорадництва: метод. рекомендації. Київ: вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. 48 с.
 10. Скорик Т. Особистісно-орієнтована робота з підвищення фахового рівня вчителів. *Директор школи*. Київ. 2004 (305). С. 8–12.
 11. Слодков В. Соціологія управління персоналом: робоча навч. програма. НАПН України, ДВНЗ «Ун-т менедж. освіти», Ін-т менедж. та психології. Київ, 2012. 20 с.
 12. Сущенко Л. О. Педагогічний супровід розвитку креативної особистості. *Психологічні науки: реалії та перспективи Класичного приватного університету*. Запоріжжя, 2011. Вип. 26. С. 131–136.
 13. Третьяков П. И., Митин С. Н., Бояринцева Н. Н. Адаптивное управление педагогическими системами: учебное пособие. Москва: Академия, 2003 р. 368 с.
 14. Троян А. Н. Управление дошкольным образованием: учебное пособие. Москва: ТВ Сфера, 2015. 160 с.
 15. Шаповал Р. В. Формування управлінської компетентності керівника дошкільного навчального закладу: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Харків, 2009. 20 с.
 16. Швайка Л. А. Методична робота в ДНЗ: посібник. Харків: Вид. група «Основа», 2017. 304 с.
 17. Шевчишена О. В. Забезпечення цілісної системи психолого-педагогічного супроводу професійного зростання педагога *Вісник Національної академії державної прикордонної служби України*. Хмельницький, 2013. Вип. 4. С. 23. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vnadps_2013_4_23.pdf.
 18. Svetlana I. Semchuk, Nelia I. Skripnik, Bogdan I. Semchuk Structural and procedural model of forming information and communication competency of future specialists in preschool education / ISSN: 2076-8184. «ICT and learning tools in preschool education», Vol. 67 No 5. (2018) P. 13–30. URL: <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/2345> (Web of Science Core Collection).
 19. Skrypnyk N. Peculiarities of methodological support of the teacher in the conditions of pre-school education reforming. *Pre-school education in the context of new ukrainian school's objectives: joint monograph* / Ed. by Prof. Valentyna Kushnir Hameln: InterGING, 2020. P. 72–93.

REFERENCES

1. Bazovyi komponent doshkilnoi osvity: Derzhavnyi standart doshkilnoi osvity) nova redaktsiia: zatv. nakazom M-va osvity i nauky Ukrainy vid 12.01.2021 r. № 33. URL: <https://pedpresa.com.ua/205021-bazoviy-komponent-doshkilnoyi-osvity.html> [in Ukrainian].
2. Pro doshkilnu osvitu: Zakon Ukrayiny vid 11.07.2001 № 2628-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14> [in Ukrainian].
3. Pro osvitu: Zakon Ukrayiny vid 05.09.2017 r. № 2145-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> [in Ukrainian].
4. Kerivnytstvo doshkilnym navchalnym zakladom: Informatyvno metodychni materialy na dopomohu kerivnykovi doshkilnoho navchalnoho zakladu. (2006). Ternopil: Mandrivets [in Ukrainian].
5. Kolomyntsky, N. L. (2000). Psykholohiia menezhmentu v osviti (sotsialno-psykholohichniy aspekt). K.: MAUP [in Ukrainian].
6. Novickaya, V. (2007). Metodicheskoe soprovozhdenie vospitatelja v uslovijah sovremennogo doshkol'nogo obrazovatel'nogo uchrezhdenija. *Candidate's thesis*. Moskva: RGB [in Russian].
7. Putsov, V. I., Krysyuk, S. V., Volovychenko, A. I. (1995). Orhanizatsiino-pedahohichni osnovy metodychnoi roboty. K.: UIPKKKO [in Ukrainian].
8. Polozhennia pro metodychnyi kabinet doshkilnoho navchalnoho zakladu: zatv. nakazom MON vid 16.04.2018 r. № 372. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/doshkilna/nastupnist/nakaz.pdf> [in Ukrainian].
9. Saiuk, V. I. (2015). Teoretychni osnovy metodychnoi roboty ta pedahohichnoho doradnytstva. Kyiv: vyd-vo NPU imeni M. P. Drahomanova [in Ukrainian].
10. Skoryk, T. (2004). Osobystisno-orientovana robota z pidvyshchennia fakhovoho rivnia vchyteliv. *Dyrektor shkoly – The head of the school, 305, 8–12* [in Ukrainian].

11. Slodkov, V. (2012). Sotsiologhiia upravlinnia personalom. NAPN Ukrayiny, DVNZ “Un-t menedzh. Osvity”, In-t menedzh. ta psykholohii. Kyiv [in Ukrainian].
12. Sushchenko, L. O. (2011). Pedahohichniy suprovid rozvytku kreatyvnoi osobystosti. *Psykholohichni nauky: realii ta perspektyvy Klasychnoho pryvatnoho universytetu – Psychological sciences: realities and prospects of the Classical private university, issue 26, 131–136* [in Ukrainian].
13. Tret`jakov, P. I., Mitin, S. N., Bojarinceva, N. N. (2003). Adaptivnoe upravlenie pedagogicheskimi sistemami. Moskva: Akademija [in Russian].
14. Trojan, A. N. (2015). Upravlenie doshkol`nym obrazovaniem. M.: TV Sfera [in Russian].
15. Shapoval, R. V. (2009). Formuvannia upravlinskoj kompetentnosti kerivnyka doshkilnoho navchalnoho zakladu. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kharkiv [in Ukrainian].
16. Shvaika, L. A. (2017). Metodychna robota v DNZ. Kharkiv: Vyd. hrupa “Osnova” [in Ukrainian].
17. Shevchysheva, O. V. (2013). Zabezpechennia tsilisnoi systemy psykholoho-pedahohichnoho suprovodu profesiinoho zrostantia pedahoha. *Visnyk Natsional'noyi akademiyi Derzhavnoyi prykordonnoyi sluzhby Ukrayiny – Gazette of the National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine, issue, issue 4, 23–27*. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vnadps_2013_4_23.pdf [in Ukrainian].
18. Semchuk, S., Skripnik, N., Semchuk, B. (2018). Structural and procedural model of forming information and communication competency of future specialists in preschool education. “*ICT and learning tools in preschool education*”, Vol 67, 5, 13–30. URL: <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/2345> [in Ukrainian].
19. Skrypnyk, N. (2020). Peculiarities of methodological support of the teacher in the conditions of pre-school education reforming. *Pre-school education in the context of new ukrainian school's objectives*. Ed. by Prof. Valentyna Kushnir – Hameln InterGING, 72–93 [in German].